

dr inż. Małgorzata Lechwar

Katedra Teorii Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych
Uniwersytet Rzeszowski

Kreatywne partnerstwa szansą na ograniczenie problemów obszarów peryferyjnych – studium przypadku

WSTĘP

Regiony peryferyjne charakteryzują się między innymi dystansem rozwojowym wobec lepiej rozwiniętych obszarów mierzonym PKB, słabą urbanizacją, ograniczoną dostępnością komunikacyjną, niską produktywnością pracy, niskim poziomem innowacyjności i przedsiębiorczości, słabo rozwiniętą infrastrukturą instytucjonalną, słabymi powiązaniem podmiotów gospodarczych z instytucjami okołobiznesowymi, słabymi powiązaniem międzyinstytucjonalnymi. Ograniczanie peryferyjności może być realizowane w oparciu o różne koncepcje i teorie, wśród których niewątpliwie walory wykonalności posiada teoria rozwoju endogenicznego wskazująca na potrzebę wykorzystania wewnętrznych czynników rozwoju, w tym potencjału tkwiącego w lokalnych i regionalnych organizacjach. Potencjał ekonomiczny regionów peryferyjnych w coraz większym wymiarze zależy od kwalifikacji kapitału ludzkiego, liczby instytucji funkcjonujących w regionie, poziomu rozwoju infrastruktury informacyjnej, powiązań regionu z otoczeniem. W Polsce za regiony peryferyjne uznaje się obszar pięciu województw Polski Wschodniej, tj. województwa: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie oraz warmińsko-mazurskie. Jest to pięć regionów zaliczanych do najbiedniejszych w Unii Europejskiej. Istniejący w nich zasób kapitału ludzkiego można traktować jako potencjalne źródło inicjatyw partnerskich między podmiotami reprezentującymi różne sektory i branże, w tym turystykę, przemysł rolno-spożywczy, przemysł drzewny i meblarski, produkcję maszyn i urządzeń, IT, budownictwo – zwłaszcza ekologiczne, pasywne¹. Szczególnym rodzajem pożądanym obecnie partnerstw jest klastr pozwalający na tworzenie sieci powiązań korzystnych dla dominujących na obszarach peryferyjnych małych i średnich przedsiębiorstw.

¹ Wymienione branże zostały zakwalifikowane do tych mających istotne znaczenie dla rozwoju gospodarczego tej części kraju i jednocześnie spełniających warunki potrzebne do zawiązania klastra. Zob. [Rozwój klastrów..., [http](#)].

Możliwość ograniczania problemów i zarazem kreowania rozwoju regionu uznawanego za peryferyjny z wykorzystaniem partnerskiego współdziałania jest przedmiotem niniejszego opracowania. Zagadnienie to przedstawiono na przykładzie Podkarpackiego Klastra Energii Odnawialnej (PKEO).

Partnerstwo to dość rozbudowana i skomplikowana struktura nie tylko z punktu widzenia jej istnienia i działania w praktyce, ale również z punktu widzenia analizy. W opracowaniu wykorzystano studium przypadku jako najbardziej adekwatną z metod badania funkcjonalności danej teorii w praktyce. Takie podejście pozwoliło na możliwie szerokie zaprezentowanie tej konkretnej inicjatywy partnerskiej.

WSPÓLPRACA PARTNERSKA NA RZECZ SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO ROZWOJU REGIONU

Partnerstwo opiera się na założeniu, że wielowymiarowe problemy organizacji czy regionów mogą być rozwiązane jedynie wtedy, kiedy jednostki o uzupełniających i wspierających się profilach i kompetencjach aktywnie współpracują, rozwijając synergę, dzieląc się pomysłami, celami, ryzykiem, możliwościami, zobowiązaniami i zadaniami, a także kompetencjami i środkami. Ponadto wzrost gospodarczy i umiejętność dostosowania się do zachodzących zmian gospodarczych i społecznych zależą od ilości dostępnego kapitału naturalnego i materialnego, jakości kapitału ludzkiego oraz wypracowanego kapitału społecznego rozumianego jako powiązania występujące pomiędzy podmiotami gospodarczymi i społecznymi, interakcje zachodzące między nimi, a także sposób, w jaki oni sami się organizują w celu pobudzenia wzrostu i rozwoju. Kapitał społeczny obejmuje nieformalne sieci społeczne i powiązania pomiędzy wspólnotami, a także sformalizowane relacje pomiędzy organizacjami. W tym kontekście partnerstwo może służyć jako narzędzie szeroko rozumianego rozwoju [Zybała, 2007].

Podstawową i zarazem najistotniejszą zdolnością partnerstw jest umiejętność zbudowania grupowego procesu decyzyjnego, a także wdrażania jego efektów. Partnerstwa łączą osoby z różnych środowisk społecznych, ekonomicznych, tj. biznes, nauka, samorząd terytorialny, dlatego dochodzi w nich do przedstawiania różnorodnych, a nawet skrajnych postaw, poglądów, interesów itp. Partnerstwa mogą być realizowane według [Ulański, [http](#)]: modelu bezpośredniej realizacji, modelu usług agencyjnych, modelu pośrednictwa, modelu parasolowego, modelu liniowego.

Szczególnym rodzajem dynamicznie rozwijających się współcześnie partnerstw jest klastry. Klastry to zinstytucjonalizowane geograficzne skupisko wzajemnie powiązanych firm, wyspecjalizowanych dostawców, jednostek świadczących usługi, firm działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi

instytucji (na przykład uniwersytetów, instytucji badawczych i stowarzyszeń). Klastry są charakterystyczne dla współczesnych gospodarek narodowych, głównie w krajach gospodarczo rozwiniętych. Klastry różnią się od tradycyjnych systemów produkcyjnych tym, że istotne jest tam partnerstwo i współpraca nie tylko między firmami, ale również między firmami i jednostkami naukowo-badawczymi [Porter, 2001]. Uwzględniając zaś społeczne aspekty funkcjonowania klastrów – kwestie zaufania, budowania nowych relacji między firmami, zacieśniania współpracy nie tylko w sensie biznesowym, ale także ludzkim – struktury te można uznać za wyjątkowo cenną i zaawansowaną formę powiązań między podmiotami gospodarczymi [Wierzyński, [http](#)].

W przypadku Polski można mówić o trzech modelach klastrów [Sosnowska, Łobejko, 2007], tj.:

- model tradycyjny (oparty na relacjach w łańcuchu produkcji i dystrybucji),
- model innowacyjny (tworzą go przedsiębiorstwa i instytucje sektora badawczo-rozwojowego),
- model sieciowy.

W ramach modelu sieciowego wyróżnia się model włoski – oparty na powiązaniach kooperacyjnych, model duński – tworzony w wyniku realizacji programu rządowego, oraz model holenderski, gdzie znaczącą rolę w powstawaniu klastra pełni ośrodek naukowy [*Benchmarking klastrów...*, [http](#)].

Z raportu *Benchmarking klastrów w Polsce – 2010* [*Benchmarking klastrów...*, [http](#)] wynika, że: „niektóre podmioty wykorzystują tradycje związane z walorami danego regionu (np. promocja potraw regionalnych, atrakcyjność turystyczna) lub jego historią. Korzystanie z ww. potencjału poszczególnych regionów było często wymieniane jako czynnik sukcesu klastra. W niektórych klastrach zwracano uwagę na znaczenie wcześniejszych powiązań obecnych członków klastra, jako ważnego czynnika budowy zaufania i wzmacniania bieżącej współpracy. Bez wątpienia wykorzystanie potencjału i tradycji gospodarczych lokalnego środowiska jest jednym z czynników, który ułatwia zawiązanie kooperacji i decyduje o powodzeniu danej struktury klastrowej. Zdecydowanie trudniej proces ten przebiega w przypadku podmiotów, które nie korzystają z takiego potencjału”.

M. Adamowicz wskazuje, że możliwość uniknięcia depresji wschodnich obszarów Polski jest związana z poszukiwaniem nowych strategii rozwojowych, w których ważną rolę powinna spełniać wiedza, innowacje oraz kapitał ludzki i kapitał społeczny [Adamowicz, 2005]. Z kolei R. Florida podkreśla, że „ludzka kreatywność jest podstawowym zasobem gospodarczym”, a pracowników wiedzy, których praca polega na kreatywnym rozwiązywaniu problemów i tworzeniu innowacji, określa terminem „klasa kreatywna”. Zalicza do niej m.in.: naukowców, wykładowców uniwersyteckich, artystów, ludzi mediów, a także profesjonalistów z dziedzin nowoczesnej technologii, usług finansowych, prawni-

czych, zarządzania i medycyny. Ich podstawowym zadaniem jest samodzielne myślenie, stosowanie niestandardowych podejść do różnorodnych zadań, samodzielna ocena sytuacji i wprowadzanie w życie nowych idei [Florida, 2002]. Stąd też niezwykle cenne wydają się partnerskie inicjatywy, które gromadząc wokół siebie kreatywnych ludzi mogą jeśli nie wyeliminować, to w sposób istotny ograniczyć lub tworzyć płaszczyznę do ograniczania istniejących na danym obszarze problemów.

STUDIUM PRZYPADKU – PODKARPACKI KLASTER ENERGII ODNAWIALNEJ

Budując Podkarpacki Klaster Energii Odnawialnej zastosowano model bezpośredniej realizacji zakładający, że partnerzy powołują osobny podmiot prawny, tj. stowarzyszenie, który staje się partnerstwem. Zgodnie z założeniami tego modelu, partnerstwo opracowuje cele strategiczne, programy oraz zajmuje się uzyskiwaniem środków finansowych i ich racjonalnym zagospodarowaniem. Tego typu podejście określa się jako podejście oparte na działaniu. Zgodnie z przyjętą przez animatorów Klastra formułą działania podjęto prace na rzecz powołania Stowarzyszenia Podkarpacka Ekoenergetyka. Podstawowym celem Stowarzyszenia jest działalność naukowa, naukowo-techniczna, doradcza i edukacyjna w zakresie szeroko rozumianej ekoenergetyki zmierzająca do poprawy lokalnego i regionalnego bezpieczeństwa energetycznego poprzez zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w produkcji energii oraz zwiększenie efektywności energetycznej dotychczas stosowanych rozwiązań technologicznych z wykorzystaniem idei partnerstwa. Pełni ono nadrzędną funkcję nad Klastrem [*Statut Stowarzyszenia...*, 2012].

Partnerami Klastra są: szkoły wyższe, jednostki samorządu terytorialnego, instytucje otoczenia biznesu, przedsiębiorstwa z branży OZE. Celem Partnerów Klastra jest tworzenie sieci powiązań podmiotów pod nazwą Podkarpacki Klaster Energii Odnawialnej. Chodzi głównie o stworzenie stałych struktur powiązań kooperacyjnych pomiędzy podmiotami z makroregionu Polski Wschodniej związanymi z odnawialnymi źródłami energii.

Klastry powinny przyczynić się do wystąpienia korzyści zarówno dla biznesu, świata nauki, jednostek samorządu terytorialnego, jak i dla regionu i całej gospodarki. Mogą one być następujące [*Jak rozwijać klastry...*, [http](#)]:

- zwiększony poziom wiedzy przedsiębiorstw, wynikający z wymiany wiedzy i współpracy pomiędzy sobą partnerów klastra. W przypadku omawianej inicjatywy już samo podjęcie działań (spotkania, dyskusje, w tym z wykorzystaniem platformy internetowej) na rzecz realizacji Podkarpackiego Klastra Energii Odnawialnej przyczyniło się do pozytywnego odbioru oferty pracowników nauki dla praktyki gospodarczej, co jest istotne z punktu widzenia komercjalizacji wyników badań naukowych;

- zdolność przedsiębiorstw do łączenia różnorodnych umiejętności w celu ubiegania się o większe zamówienia, o które jako pojedyncze jednostki nie byłyby w stanie konkurować. W przypadku działań na rzecz realizacji Klastra, pojawiła się możliwość przedstawienia uwag i sugestii do nowej ustawy Prawo Energetyczne. Zwrócono między innymi uwagę na fakt, że bilans energetyczny powinien uwzględniać wszystkie źródła energii oraz, że powinien być zorientowany na specyfikę regionalną/lokalną wskazującą potencjał dostępnych w danym regionie lokalnych zasobów energetycznych, ze szczególnym uwzględnieniem źródeł odnawialnych, co ma niezwykle istotne znaczenie z punktu widzenia zapewnienia lokalnego bezpieczeństwa energetycznego oraz rozwoju przedsiębiorstw z branży odnawialnych źródeł energii;
- potencjał dla gospodarki o dużej skali służący dalszemu rozwojowi specjalizacji produkcji w ramach każdego przedsiębiorstwa z klastra, np. poprzez wspólne zakupy podstawowych surowców czy wspólny marketing, co już ma miejsce w przypadku prowadzonych działań marketingowych (strona internetowa, udział w konferencjach krajowych i zagranicznych, udział w targach²) realizowanych na rzecz promocji Podkarpackiego Klastra Energii Odnawialnej i przedsiębiorstw zainteresowanych tą inicjatywą. Istotna dla promocji samego Klastra jest współpraca z Rzeszowską Agencją Rozwoju Regionalnego (udział w szkoleniach, konferencjach, wyjazdach studyjnych);
- wzmocnienie społecznych i innych nieformalnych powiązań, prowadzących do powstawania nowych pomysłów oraz podejmowania nowych działalności biznesowych i naukowych, co już niewątpliwie ma miejsce i co jest nadal przedmiotem działań prezentowanej inicjatywy;
- usprawniony przepływ informacji w ramach Klastra, np. umożliwiający usługodawcom finansowym ocenę, kto jest dobrym przedsiębiorcą, a ludziom biznesu informacje, kto świadczy dobre usługi wsparcia. W tym celu opracowano aktywną stronę internetową oraz udostępniono członkom Stowarzyszenia biuro w dynamicznie rozwijającej się części naukowo-biznesowej Rzeszowa;
- umożliwianie rozwoju infrastruktury dla profesjonalnych usług biznesowych. W przypadku omawianej inicjatywy realizowana jest współpraca z kancelarią prawną, która będąc jednostką współtworzącą Klaster oferuje swoje usługi na rzecz partnerów Klastra. Ponadto na bieżąco pozyskiwane są informacje o możliwych źródłach finansowania działań na rzecz tworzenia i rozwoju Klastra.

Nieziemiennie istotne są przede wszystkim efekty ekonomiczne i społeczne. Na świecie i w Europie Zachodniej klastry są traktowane jako determinanty wzrostu i rozwoju gospodarczego w skali lokalnej oraz regionalnej. Klastry, rozumiane jako struktury współpracy przedsiębiorców danej branży z jednostkami naukowymi oraz administracją samorządową w regionie, dają możliwość zacieśnienia współpracy przedsiębiorców działających lokalnie, co powoduje

² Zob. <http://energia.rzeszow.pl/>.

rozwój nie tylko ich i całej branży, ale także rozwój regionu, na którym są zlokalizowane. Podkarpacki Klaster Energii Odnawialnej będzie tworzył sieć współpracy pomiędzy regionami Polski Wschodniej. Beneficjentami prezentowanego przedsięwzięcia są przedstawiciele branży energetyki odnawialnej, podmioty działające w sektorze usług i/lub technologii strategicznych z punktu widzenia regionu Polski Wschodniej: producenci energii, dostawcy rozwiązań dla branży energetycznej, a także integratorzy rozwiązań z obszaru energii odnawialnych oraz podmioty wspierające działania Klastra. Dzięki współpracy przedsiębiorstw, wyższych uczelni i władz samorządowych w ramach Klastra ma wzrosnąć poziom innowacyjności rozwiązań stosowanych w branży energetycznej. Wzrost innowacyjności pozytywnie wpłynie na gospodarczy rozwój Polski Wschodniej. Potencjalne rezultaty związane z działalnością Klastra, to między innymi: tworzenie się specjalistycznego rynku pracy, poprawa współpracy podmiotów na poziomie lokalnym, wewnątrz- i międzyregionalnym, przyciągnięcie nowych firm, przyciąganie wykwalifikowanych pracowników, przyspieszenie przepływu informacji i wiedzy, usprawnienie koordynacji działalności biznesowej i naukowej, promocja regionu.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Podsumowując należy stwierdzić, że Podkarpacki Klaster Energii Odnawialnej, wykorzystuje – pomimo początkowej fazy działalności – identyfikowane dla polskich klastrów czynniki rozwoju, w tym w szczególności wcześniejsze powiązania obecnych członków Klastra oraz specyficzne nie tylko gospodarcze, ale i społeczne walory Podkarpacia. Aktywnie działa na rzecz ograniczania barier rozwoju inicjatyw partnerskich. Jego skuteczność na tym polu pozwala na tworzenie potencjału Klastra zdolnego do realizacji różnorodnych działań na rzecz ograniczania problemów regionu podkarpackiego. Przeprowadzona analiza zebranego materiału pozwala wysoko ocenić działalność jednostek zaangażowanych w proces budowy partnerstwa na rzecz szerszego wykorzystania odnawialnych źródeł energii w makroregionie Polski Wschodniej, co stanowi istotną szansę jego zrównoważonego rozwoju.

LITERATURA

- Adamowicz M., 2005, *Dyfuzja innowacji jako czynnik rozwoju regionów peryferyjnych* [w:] *Zarządzanie wiedzą w Agrobiznesie w warunkach polskiego członkostwa w Unii Europejskiej*, red. M. Adamowicz, Prace Naukowe nr 35, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.

- Benchmarking klastrów w Polsce – 2010. Raport z badania*, 2010, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa, http://www.pi.gov.pl/PARPFiles/file/klastry/Benchmarking_klastrow/Benchmarking_klastrow_w_Polsce_2010.pdf (dostęp 2.06.2012).
- Florida R., 2002, *The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure and Everyday Life*, Basic Books.
- <http://energia.rzeszow.pl/>.
- Jak rozwijać klastry – praktyczny przewodnik*, Raport przygotowany dla Departamentu Handlu i Przemysłu oraz angielskich Regionalnych Agencji Rozwoju (RDAs) przez firmę Ecotec Research & Consulting: http://www.pi.gov.pl/PARPFiles/file/klastry/Jak_rozwijac_klastry_pol.pdf (dostęp 20.07.2012).
- Porter M.E., 2001, *Porter o konkurencji*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Rozwój klastrów w Polsce Wschodniej*, 2012, PARP, Warszawa, <http://www.parp.gov.pl/files/74/81/545/15606.pdf> (dostęp 8.05.2013).
- Sosnowska A., Łobejko S., 2009, *Efektywny model funkcjonowania klastrów w skali kraju i regionu [w:] Ekspertyzy i analizy dotyczące zagadnień transformacji wiedzy, konkurencyjności i innowacyjności gospodarki*, PARP, Warszawa.
- Statut Stowarzyszenia Podkarpacka Ekoenergetyka* (materiały wewnętrzne Stowarzyszenia), 2012, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów.
- Ulański C., *Partnerstwa lokalne. Doświadczenia w budowaniu i inicjowaniu partnerstw*, Centrum Doradztwa Strategicznego, http://www.plineu.org/pliki/konferencje/Prezentacja_Partnerstwa_lokalne_Cezary_Ulasinski.pdf (dostęp 2.06.2012).
- Wierzyński W., *Klastry to zaufanie*, http://www.pi.gov.pl/parp/chapter_86196.asp?soid=02091BA6083F43EA929DC1546E4B1599 (dostęp 1.07.2012).
- Zybała A., *Partnerstwo lokalne sposobem na dobre zarządzanie*, 2007, „Dialog. Pismo Dialogu Społecznego” nr 1/2007, <http://www.cpsdialog.pl/tabs/index/7> (dostęp 14.07.2012).

Streszczenie

W opracowaniu skoncentrowano się na kreatywnych partnerstwach traktując je jako zaawansowane rozwiązanie instytucjonalne mogące aktywnie uczestniczyć w procesie dynamizowania rozwoju obszarów peryferyjnych. W Polsce za regiony peryferyjne uznaje się obszary pięciu województw Polski Wschodniej zaliczanych do najbiedniejszych w Unii Europejskiej. Istniejący w nich zasób kapitału ludzkiego można traktować jako potencjalne źródło inicjatyw partnerskich między podmiotami reprezentującymi różne sektory i branże. Kwestia możliwości ograniczania problemów i zarazem kreowania rozwoju regionu uznawanego za peryferyjny z wykorzystaniem partnerskiego współdziałania jest przedmiotem niniejszego opracowania. W celu zobrazowania podjętego problemu wykorzystano studium przypadku Podkarpackiego Klastra Energii Odnawialnej (PKEO).

Creative Partnerships as a Chance to Limit Problems of Peripherals Areas – a Case Study

Summary

The paper is focused on creative partnerships treating them as an advanced institutional solution that can actively take part in a process of dynamizing development of peripheral areas. In Poland as a peripheral regions are perceived the area of five voivodeships of Eastern Poland that are the poorest ones in European Union. The human capital resources existing in the regions can be treated as a potential source for partnership initiatives between subjects representing different sectors and branches. The possibilities to limit problems and simultaneously create development of a region considered as peripheral with the usage of partnership cooperation constitute subject of the study. To describe the discussed problem there was used a case study of Podkarpacki Renewable Energy Cluster.